

Emocinio raštingumo gerinimas per meno intervencijas

Tyrimo apžvalga, rezultatai, išvados ir rekomendacijos

Už tyrimą atsakinga: **Integruotųjų neuromokslų asociacija**

Tiriančiosios mokslininkės: Eglė Padaigaitė, Liucija Vaicenavičiūtė,
Deimantė Kavaliauskaitė, Emilė Radytė

Projektas finansuojamas Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo lėšomis

Ižanga ir tyrimo tikslai	3
Emocinis raštingumas: svarba sėkmingai vaiko raidai	3
Tyrimo tikslinė grupė: 5-8 klasių (11-14 metų) vaikai	3
Emocinio raštingumo ugdymas muziejų aplinkoje: pasaulinė muziejų patirtis	4
Tyrimo tikslai	5
Tyrimo metodai	5
Tyrimo dizainas	5
Demografiniai moksleivių duomenys	6
Kiekybinė tyrimo dalis: skalės	6
Kiekybinė tyrimo dalis: subjektyvūs klausimai apie edukacijų naudą	7
Kokybinė tyrimo dalis: atvirieji klausimai	7
Priemonės, pasitelktos sėkmingo tyrimo eigos užtikrinimui	8
Duomenų analizė	8
Tyrimo dalyvavusių moksleivių profilis	8
Klausimynų analizė ir įžvalgos	12
Edukacijų poveikis mokinių emociniam raštingumui (EAQ analizės)	13
1. Ar bendras EAQ skalės prieš ir po balas pasikeitė po MO edukacijų?	13
2. Ar EAQ subskalių prieš ir po balai skyrėsi tarp skirtingų klasių moksleivių?	15
3. Ar EAQ subskalių prieš ir po balai skyrėsi tarp mergaičių ir berniukų?	16
4. Ar pokyčiai gebėjime atpažinti emocijas buvo atsakingi už tai, kad dauguma moksleivių rekomenduotų edukacijas kitiems?	16
Edukacijų poveikis mokinių socialiniams įgūdžiams (PSCS II analizės)	17
1. Ar bendras PSCS skalės prieš ir po balas pasikeitė po MO edukacijų?	18
Papildomi klausimai: subjektyvus edukacijų poveikis ir nauda	18
1. Bendras edukacijų naudos vertinimas	18
2. Ar edukacijos buvo naudingesnės berniukams, ar mergaitėms?	20
3. Ar edukacijų naudos vertinimas skyrėsi priklausomai nuo mokinių klasių, gyvenamosios vietos ar mokinių gyvenimo su vienu iš tėvų ar abiem tėvais?	21
Kokybinė analizė: moksleiviams labiausiai įsiminę edukacijų aspektai	23
1. Įtraukios meno edukacijos muziejaus erdvėje	23
2. Komandinis darbas	24
3. Meno pažinimas	24
4. Emocijų pažinimas	25
5. Emocijų raiška	25
6. „Daug naujo nesužinojau“	26
Išvados	26
Tyrimo trūkumai ir rekomendacijos	27
Literatūros sąrašas	28

Įžanga ir tyrimo tikslai

Emocinis raštingumas: svarba sėkmingai vaiko raidai

Emocinis raštingumas – gebėjimas atpažinti, skirti, kontroliuoti ir reikšti savo ir kitų emocijas ([Gayathri & Meenakshi, 2013](#)) – yra geros psichikos sveikatos ir sėkmės ateityje pamatas. Nuo socialinių ir emocinių įgūdžių priklauso, kaip gerai vaikai geba pažinti juos supančią aplinką ir sėkmingai prie jos prisitaikyti. Emocinių ir socialinių kompetencijų ugdymas taip pat padeda vaikams gerinti asmeninę psichologinę savijautą, užmegzti ilgalaikes draugystes ir santykius su kitais, ugdyti charakterį bei atskleisti savo asmeninį potencialą ([Sancassiani et al., 2015](#)). Neseniai atlikta sisteminė tyrimų apžvalga rodo, kad vaikai, turintys geresnes emocines ir socialines kompetencijas gauna geresnius pažymius, dažniau užima vadovaujančias pareigas, rečiau patiria patyčias, būna sėkmingesni darbe, yra labiau patenkinti savo tarpasmeniniais santykiais bei geriau toleruoja stresą ([Lea et al., 2019](#)).

Nors vis dar yra diskutuojama, ar emocinis raštingumas yra įgimta savybė, išmokta kompetencija ar abiejų kombinacija, genetiniai dvynių tyrimai rodo, kad 58-68% emocinio raštingumo gebėjimų gali būti paaiškinami aplinkos veiksniais ([Vernon et al., 2008](#)). Tai reiškia, kad emocinis raštingumas labiau yra išmokta kompetencija nei įgimta savybė ir gali būti ugdomas gyvenimo eigoje.

Emocinis raštingumas susideda iš modifikuojamų (keičiamų) ir mažiau modifikuojamų (sunkiau keičiamų) dalių, kurias didžiąja dalimi nulemia individo genai. Kuriant emocinio raštingumo stiprinimo edukacijas, intervencijas bei atliekant mokslinius tyrimus, svarbu koncentruotis į modifikuojamas emocinio raštingumo dalis, kadangi tik šios dalys galimai bus paveiktos išorinių intervencijų. Dėl šios priežasties, MO edukacijos buvo kuriamos koncentruojantis į modifikuojamas emocinio raštingumo dalis - emocijų atpažinimą, raišką ir socialinius įgūdžius.

Tyrimo tikslinė grupė: 5-8 klasių (11-14 metų) vaikai

Paauglystė yra itin jautrus emocinės raidos laikotarpis, kai gali padažnėti nuotaikos svyravimai bei suprastėti emocijų reguliacija ([Schweizer et al., 2020](#)). Tad šis moksleivių amžius tarpsnis (11-14 metų) gali būti itin tinkamas ir svarbus laikotarpis emocinio raštingumo bei socialinių kompetencijų lavinimo intervencijoms, kai paauglių smegenys yra itin plastiškos ir tai padeda sėkmingai įtvirtinti šiuos emocinio raštingumo pokyčius bei įgytas kompetencijas ateičiai.

Emocinio raštingumo ugdymas muziejų aplinkoje: pasaulinė muziejų patirtis

Teigiama, kad aktyvus paauglių įsitraukimas į menus, ypač vizualiuosius menus, gali turėti teigiamą poveikį ne tik pačiam meno suvokimui bei meniniam išsilavinimui, bet ir emocinių bei socialinių įgūdžių ugdymui. Nepaisant to, pasaulinėse ugdymo programose yra įvardijama, kad trūksta alternatyvių ir veiksmingų būdų, galinčių padėti ugdyti paauglių emocinį raštingumą. Menas gali būti svarbi emocinės tapatybės dalis, o muziejai – tapti puikia aplinka emocinių ir socialinių kompetencijų lavinimui. Tai rodo ir pasaulinė muziejų patirtis.

Pavyzdžiui, nacionalinis Azijos menų muziejus Vašingtone, JAV (angl. *National Museum of Asian Art*) sukūrė vaikams skirtą programą, suteikiančią erdvę, kurioje vaikai gali mokytis pažinti bei valdyti savo emocijas, savarankiškai ir efektyviai priimti sprendimus bei lavinti bendravimo ir savirefleksijos įgūdžius. Smithsonian American Art Museum taip pat sukūrė edukaciją vaikams, kuria siekiama gilinti ryšį su savimi bei kitais. Vis daugiau pasaulinių meno įstaigų implementuoja meno edukacijas emocinio raštingumo lavinimui, nes vizualieji menai yra svarbus ir naudingas resursas savęs pažinimui, realizavimui bei savireguliacijos gerinimui.

Meno edukacijų svarbą lavinant vaikų emocinį raštingumą įrodė ir keli pasauliniai tyrimai. [Maliakkal et al. \(2019\)](#) sukūrė trumpas meno edukacijas (šešis užsiėmimus po 75 min.) paaugliams (13-15 ir 16-18 metų moksleiviams), kuriomis siekė gerinti paauglių emocijų pažinimą ir sprendimų priėmimą pasitelkiant emocinius įgūdžius. Nors mokslininkai neaptiko statistiškai reikšmingų kiekybinių skirtumų tyrime naudotose skalėse, kokybinė analizės dalis parodė, kad po užsiėmimų paaugliai gebėjo geriau vartoti kalbos metaforas bei simbolius emocijoms apibūdinti. Taipogi, jie gebėjo sėkmingiau įvardinti savo mintis ir jausmus stebint meno kūrinius. Moksleiviams taip pat labai patiko pati meno dirbtuvių patirtis. Tuo tarpu [Kastner et al. \(2021\)](#) sukūrė tris trumpas meno edukacijas 12-19 metų paaugliams, kuriose mokiniai buvo skatinami skirtingai vaizduoti emocijas ir geriau pažinti save. Šios edukacijos pagerino moksleivių emocijų pažinimą bei padėjo geriau pažinti save. Tuo tarpu, vien tik meno istorijos pagrindu sukurta edukacija neturėjo jokio poveikio paauglių emociniam pažinimui ar savęs suvokimui. Šie tyrimai rodo, kad net ir trumpos, bet tikslingai ir metodologiškai paruoštos meno edukacijos gali sėkmingai ugdyti moksleivių emocines-socialines kompetencijas.

Tyrimo tikslai

Dėl šių aptartų aspektų, šio tyrimo tikslas buvo ištirti, ar meno grįstos edukacijos gali būti sėkmingas būdas emocinėms ir socialinėms kompetencijoms lavinti 5-8 klasių moksleiviams, siekiant pakelti moksleivių emocinio raštingumo lygį.

Mokykla 2030 yra įvardijusi bendras ugdymo gaires bei kompetencijų sritis, į kurių lavinimą turėtų atsižvelgti švietimo įstaigos, kurdamos naujas edukacines programas moksleiviams. *Mokykla 2030* itin pabrėžia socialinių-emocinių kompetencijų svarbą visavertiškam vaiko ugdymui. Todėl MO muziejaus sukurtos edukacijos siekė lavinti tris *Mokykla 2030* įvardintas kompetencijas: (1) savo emocijų atpažinimą ir įvardijimą; (2) kitų žmonių emocijų atpažinimą ir atliepimą; (3) bendravimo įgūdžius komunikacijos gerinimui.

Mūsų žiniomis tai yra pirmasis tyrimas Lietuvoje, siekiantis gerinti mokinių emocinį raštingumą pasitelkiant meno edukacijas. Šio tyrimo metodai, analizės ir metodologinės gairės buvo nustatytos Integruotųjų neuromokslų asociacijos narių kartu su MO modernaus meno muziejaus edukatorių komanda. Edukacijas vedė MO edukatorės. Finansavimą projektui suteikė Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondas.

Tyrimo metodai

Tyrimo dizainas

Šis tyrimas naudojo palyginamąjį (prieš/po edukacijų) tyrimo dizainą be kontrolinės tyrimo grupės. Tai reiškia, kad MO edukacijose dalyvavo visi tyrimo dalyviai ir jų rezultatai nebuvo lyginami su kitokio pobūdžio edukacijose ar intervencijose dalyvavusių paauglių rezultatais. Prieš edukacijų pradžią mokiniai užpildė elektroninę anketą, kurioje turėjo atsakyti į kelis demografinius klausimus apie save ir savo šeimą bei užpildyti dvi skales, matuojančias paauglių emocijas ir socialines kompetencijas. Tuomet mokiniai dalyvavo keturiuose skirtingose MO edukacijose, siekiančiose lavinti emocinį raštingumą MO meno muziejaus aplinkoje. Pirmos sesijos tikslas buvo susipažinti su emocijomis, bei pasimokyti jas atpažinti bei skirti vieną nuo kitos. Antroje sesijoje moksleiviai tyrinėjo, kur ir kaip kūne jaučia emocijas, bei aiškinosi, ką emocijos „reiškia“ bei kodėl jos kilo. Trečioje sesijoje moksleiviai mokėsi parodyti bei pasidalinti tuo, ką jaučia ir taip pat turėjo atlikti namų darbus: kuo nors pasirūpinti ir padaryti gerą darbą bei patyrinėti kilusias emocijas. Ketvirtoje sesijoje moksleiviai praktikavosi, kaip pasidomėti ir atpažinti, kokią emociją jaučia kitas žmogus, aptarė visas edukacijas ir jų rezultatus.

Po visų edukacijų, mokiniai vėl užpildė tuos pačius emocinio raštingumo ir socialinių įgūdžių klausimynus ir atsakė į papildomus klausimus apie edukacijų naudą bei kokybinius klausimus, kuriuose buvo paprašyti įvardinti jiems labiausiai įsiminusius ir patikusius edukacijų aspektus. Anketos pildymui buvo naudojamos MO muziejaus suteiktos elektroninės planšetės, o anketos pildymas užtruko apie 15-20 minučių.

Demografiniai moksleivių duomenys

Ankstesni tyrimai rodo, jog meno edukacijos gali būti ypač naudingos socialinės rizikos grupei priklausantiems moksleiviams ([Greene et al., 2014](#)). Galima to priežastis yra ta, kad moksleiviai, priklausantys socialinės rizikos grupei, turi mažiau resursų, rečiau lankosi muziejuose ar kitose meno įstaigose bei turi mažiau galimybių lankyti įvairias lavinančias užklasines veiklas. Atsižvelgiant į tai, apklausų metu buvo renkami demografiniai duomenys, įskaitant amžių, biologinę lytį, gyvenamąją vietą (miestas/rajonas), ar moksleivis(-ė) gyvena su vienu iš tėvų, abiem tėvais, ar nei vienu iš tėvų, kiek turi brolių/sesiu, koks tėvų įgytas išsilavinimas bei moksleivio praeitų metų pažymių vidurkis. Tuo siekėme nustatyti, ar šios edukacijos galėtų būti naudingesnės kažkuriai tikslinei demografinei grupei.

Kiekybinė tyrimo dalis: skalės

- 1) Emocijų pažinimo kompetencijų matavimui buvo pasirinktas Emocijų supratimo klausimynas (angl. *Emotional Awareness Questionnaire; EAQ*), susidedantis iš 30 teiginių su trim galimais atsakymo variantais: “Sutinku / Iš dalies sutinku / Nesutinku”. EAQ skalė yra validuota moksliniuose tyrimuose užsienyje su 11-16 metų vaikais, tad tinkama šio tyrimo tiriamajai amžiaus grupei. EAQ skalė matuoja emocijų atpažinimo bei valdymo įgūdžius ir susideda iš šešių subskalių, iš kurių kiekviena matuoja skirtingas emocijų supratimo sritis: gebėjimą skirti emocijas, atpažinti emocijas savo kūne, išsakyti emocijas žodžiu, neslėpti emocijų nuo kitų, atpažinti kitų žmonių emocijas bei analizuoti savo emocijas.
- 2) Socialinių kompetencijų matavimui buvo pasirinkta Suvokiamos socialinės kompetencijos skalė II (angl. *Perceived Social Competence Scale II; PSCS II*), susidedanti iš 5 teiginių su penkiais pasirenkamaisiais atsakymais: “Visiškai nesutinku / Nesutinku / Nei sutinku, nei nesutinku / Sutinku / Visiškai sutinku”. PSCS II skalė yra validuota moksliniuose tyrimuose užsienyje su 9-15 metų vaikais, tad tinkama tiriamajai amžiaus grupei. Tiriant vaikus ir paauglius, svarbu, kad apklausa neužtruktų per ilgai ir moksleiviai gebėtų išlaikyti dėmesį visos apklausos metu, todėl ši skalė buvo pasirinkta ir dėl jos

trumpas apimties – skalę sudaro vos 5 teiginiai. Tačiau, naudojant trumpesnes analitines skales, reikšmingam efektui atrasti dažnai reikia žymiai daugiau dalyvių, nei naudojant ilgesnes skales.

Abi šios skalės buvo pasirinktos kaip tinkamiausios, nes koncentravosi į modifikuojamas emocinio raštingumo dalis ir geriausiai dengė anksčiau minėtas *Mokykla 2030* įvardintas kompetencijas, kurias šios menu grįstos edukacijos siekė ugdyti. Abi skalės - EAQ ir PSCS II - buvo išverstos naudojant DeepL Translate programą. Po automatinio vertimo, skalių teiginiai buvo koreguojami INA mokslininkų bei lietuvių kalbos specialistų pagal lietuvių kalbos gramatines taisykles siekiant išlaikyti pirminę teiginių prasmę. Po skalių vertimo, siekiant užtikrinti teiginių suprantamumą ir aiškumą, skalės buvo duotos užpildyti keliems 5-8 klasių moksleiviams (šie moksleiviai tyrime bei edukacijose nedalyvavo) ir, atsižvelgiant į jų pastabas, teiginiai buvo dar kartą pakoreguoti prieš jų naudojimą tyrime.

Analizės buvo atliktos su IBM SPSS statistinės analizės programine įranga (IBM Corp. Išleista 2021. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 28.0. Armonk, NY: IBM Corp).

Kiekybinė tyrimo dalis: subjektyvūs klausimai apie edukacijų naudą

Po visų edukacijų, moksleiviai apklausoje taip pat buvo paprašyti atsakyti į keturis papildomus klausimus apie subjektyvią edukacijų naudą. Šie klausimai siekė išsiaiškinti šių keturių meno edukacijų subjektyvią vertę moksleiviams emocijų pažinimo bei socialinių įgūdžių srityse. Trys iš keturių klausimų buvo su trim pasirenkamaisiais atsakymais: „Sutinku / Iš dalies sutinku / Nesutinku“. Pavyzdys:

“Meno kūrinų stebėjimas ir analizavimas padėjo ir man pačiam(-iai) geriau atpažinti ir suprasti savo emocijas.”

Ketvirtuoju klausimu siekėme sužinoti, ar moksleivis(-ė) rekomenduotų šias edukacijas savo draugams, broliams/ sesėms.

Kokybinė tyrimo dalis: atvirieji klausimai

Kokybiniai tyrimo duomenys buvo renkami dviem būdais - anketoje po visų edukacijų prašant įvardinti du labiausiai įsiminusius dalykus edukacijų metu bei naudojant mokinių atsakymus į MO muziejaus edukatorių užduotus klausimus: „Ką supratau, atradau per šį projektą? Kas man buvo svarbu?“. Šie atsakymai buvo užrašyti po ketvirtosios edukacijos ant popieriaus lapelių, kuriuos skaitmenizavo ir

perdavė tolimesnei kokybinei analizei MO edukatoriai. Tokiu būdu kokybinių klausimų dalis galėjo tapti patogesne ypač jaunesniems vaikams, kuriems rašymas ranka galėtų būti prieinamesnis ar patogesnis nei elektroninis rašymo būdas.

Priemonės, pasitelktos sėkmingo tyrimo eigos užtikrinimui

Sklandžios tyrimo eigos ir duomenų rinkimo užtikrinimui buvo pasitelktos kelios svarbios priemonės. Pirmiausia, viso tyrimo metu buvo užtikrintas ir aiškiai pabrėžtas moksleivių, dalyvaujančių tyrime, duomenų anonimiškumas. Taip pat, kiekviena iš edukacijų buvo vedama vadovaujantis MO muziejaus paruoštu edukacijų protokolu, taip siekiant standartizuoti intervencijos eigą bei edukacijų procedūras.

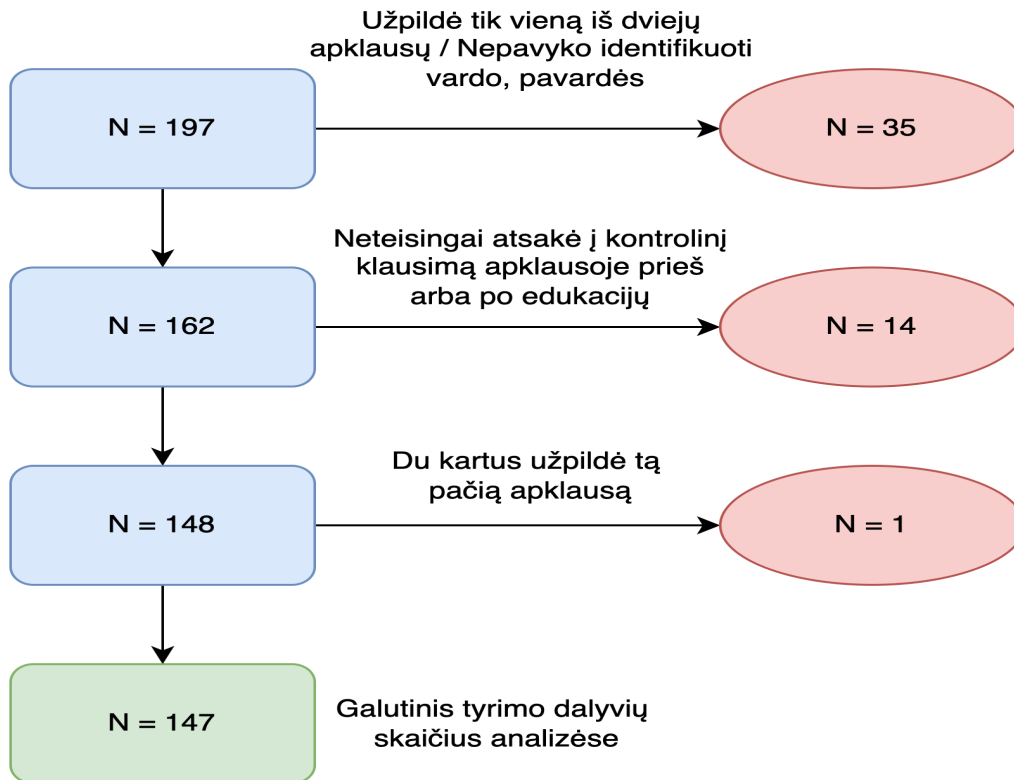
Į abi apklausas prieš ir po edukacijų buvo įterptas kontrolinis klausimas. EAQ skalėje 20.1 teiginio numeriu buvo įterptas teiginys „Jei perskaitei šį teiginį, pažymėk “Sutinku”. Tokiu būdu analizės metu buvo identifikuoti moksleiviai, kurie atsakymus rinkosi atsitiktiniu būdu, nesigilindami į apklausos turinį. Taip pat MO edukatoriai bei klasių auklėtojai užtikrino, kad anketas moksleiviai pildė savarankiškai, tarpusavyje nesitardami ir nesikalbėdami. Visiems moksleiviams buvo skirtas vienodas laikas anketos pildymui – 15-20 minučių.

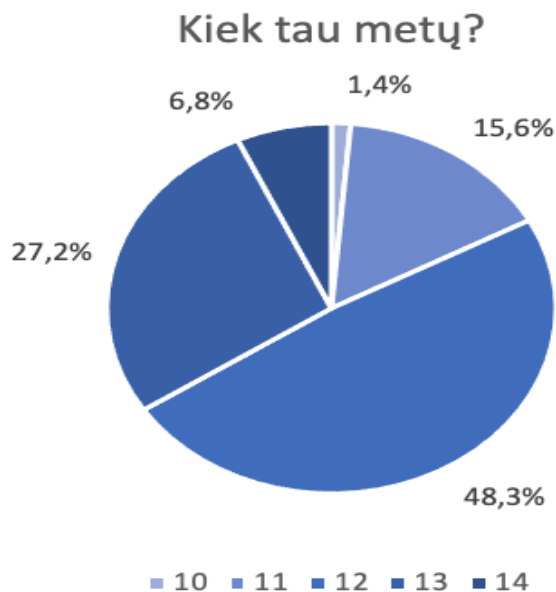
Duomenų analizė

Tyrimo dalyvavusių moksleivių profilis

Į tyrimą buvo įtraukti tik į abi apklausas atsakę moksleiviai, kurie taip pat teisingai atsakė ir į kontrolinį klausimą, siekiantį patikrinti pildančiųjų atidumą. Galutinę tyrimo imtį sudarė 147 moksleivių duomenys, iš kurių 42% (N=62) buvo berniukai ir 58% (N=85) mergaitės.

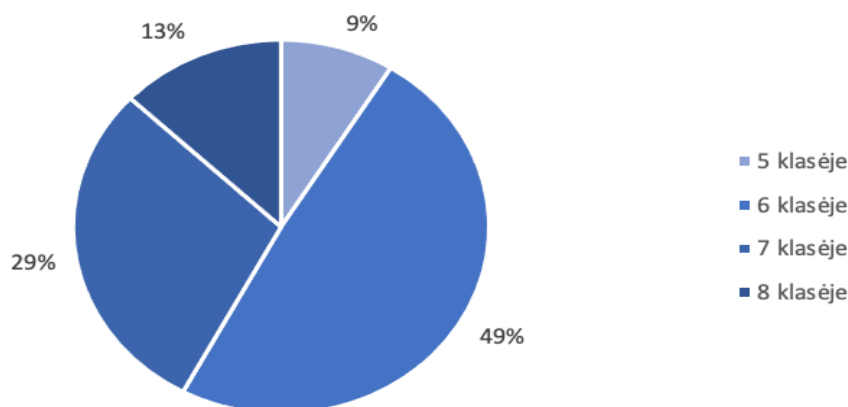

Vidutinis moksleivių amžius buvo 12,22 metai. Daugiausiai buvo 12 metų vaikų (48%, N=71), o dešimties metų vaikų – vos 2 (1%). Vieno moksleivio amžius nebuvo užregistruotas, nors klausimas apklausos formoje buvo privalomas (galimas laikinas pavienis elektroninės sistemos sutrikimas, nes daugiau tokių iššūkių nebuvo pastebėta).

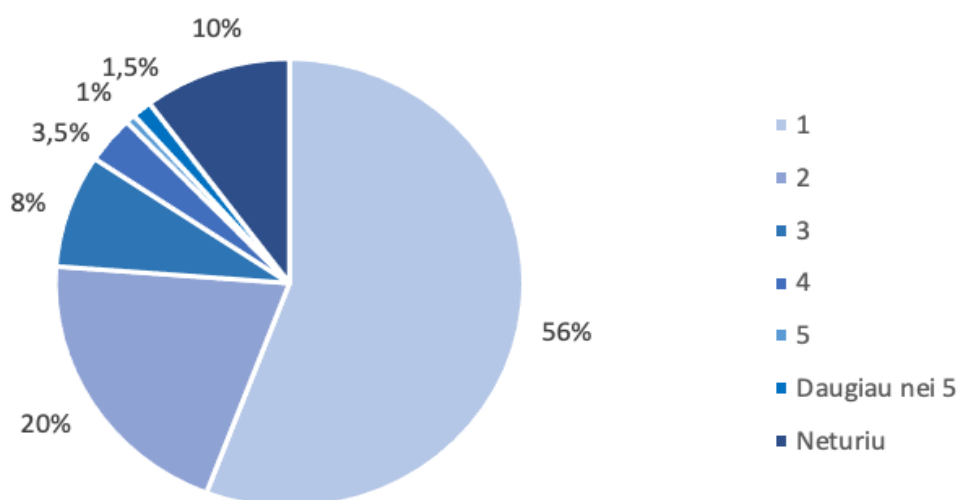
Tarp tyrime dalyvavusių mokinių, beveik pusė buvo 6-tos klasės moksleivių (49%, N=72), o mažiausiai – 5-tos klasės (9%, N=13) bei 8-tos klasės moksleivių (13%, N=19).

Kurioje klasėje mokaisi?

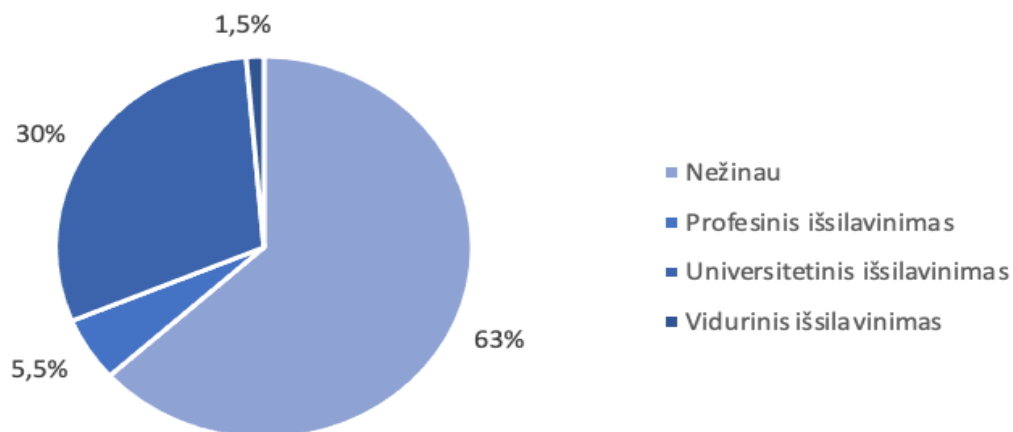
Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių moksleivių (53%, N=78) gyvena Vilniaus mieste, likę 47% (N=69) gyvena Vilniaus rajone ar priemiestyje. Didžioji dauguma gyvena su abiem tėvais (80%, N=117), 20% (N=29) moksleivių žymėjo gyvenantys su vienu iš tėvų bei vienas moksleivis negyveno su nei vienu iš tėvų. Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių moksleivių turi vieną brolių ar sesę (56%, N=82), penktadalis moksleivių yra iš trijų vaikų šeimos (20%, N=30), o 10% (N=15) moksleivių yra vienturčiai.

Kiek turi brolių ar sesių?

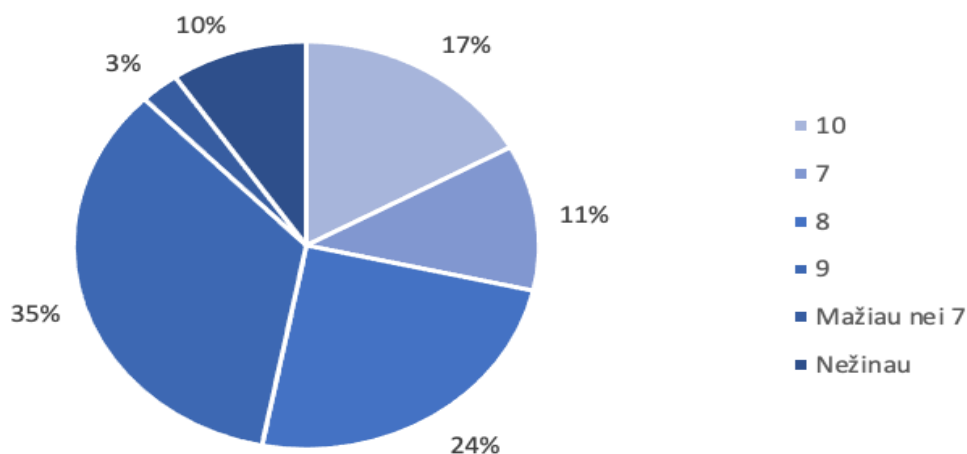
Didžioji dauguma moksleivių (63%, N=93) nežinojo savo tėvų įgyto išsilavinimo, o kiek mažiau nei trečdalis (30%, N=44) atsakė, kad jų tėvai yra įgiję universitetinį išsilavinimą.

Koks tavo tėvų (ar vieno iš tėvų) įgytas išsilavinimas?

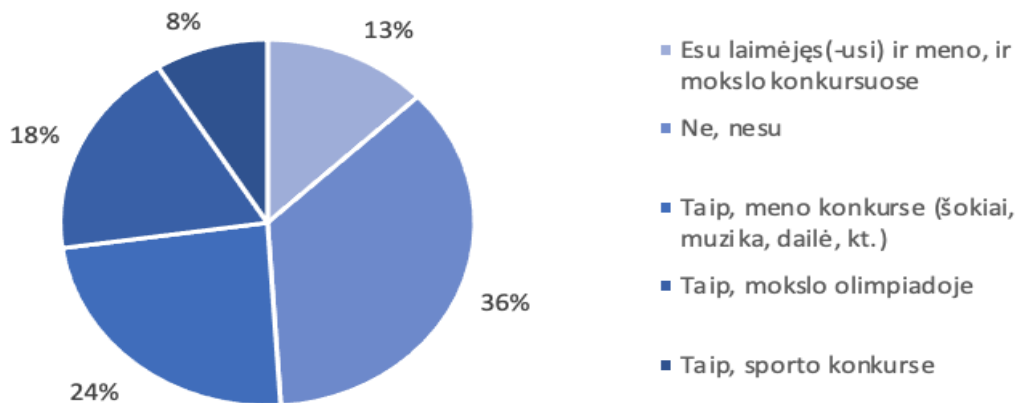
Daugiau nei pusė moksleivių (52%, N=76) buvo itin gerai besimokantys, kurių praeitų metų pažymių vidurkis buvo 9 arba 10. Mažesni nei 7 praėjusių metų pažymių vidurkį turėjo vos 4 vaikai iš 143 (3%). Praeitų metų vidurkio nežinojo 14 moksleivių (10%). 4 iš jų buvo penktokai, to galima priežastis yra tai, kad ne visose mokyklose pradinėse klasių moksleiviams yra rašomi pažymiai.

Koks tavo praėjusių metų pažymių vidurkis?

Taip pat didžioji dauguma moksleivių (64%, N=90) yra laimėję prizinę vietą ar pagyrimo raštą bent viename konkurse ar olimpiadoje. Pažymių vidurkių ir užklausinių pasiekimų duomenys rodo, kad tyrimo dalyvių imtis sudaryta iš labai gabių moksleivių.

Ar esi laimėjęs(-usi) prizinę vietą ar pagyrimo raštą konkurse ar olimpiadoje?

Klausimynų analizė ir įžvalgos

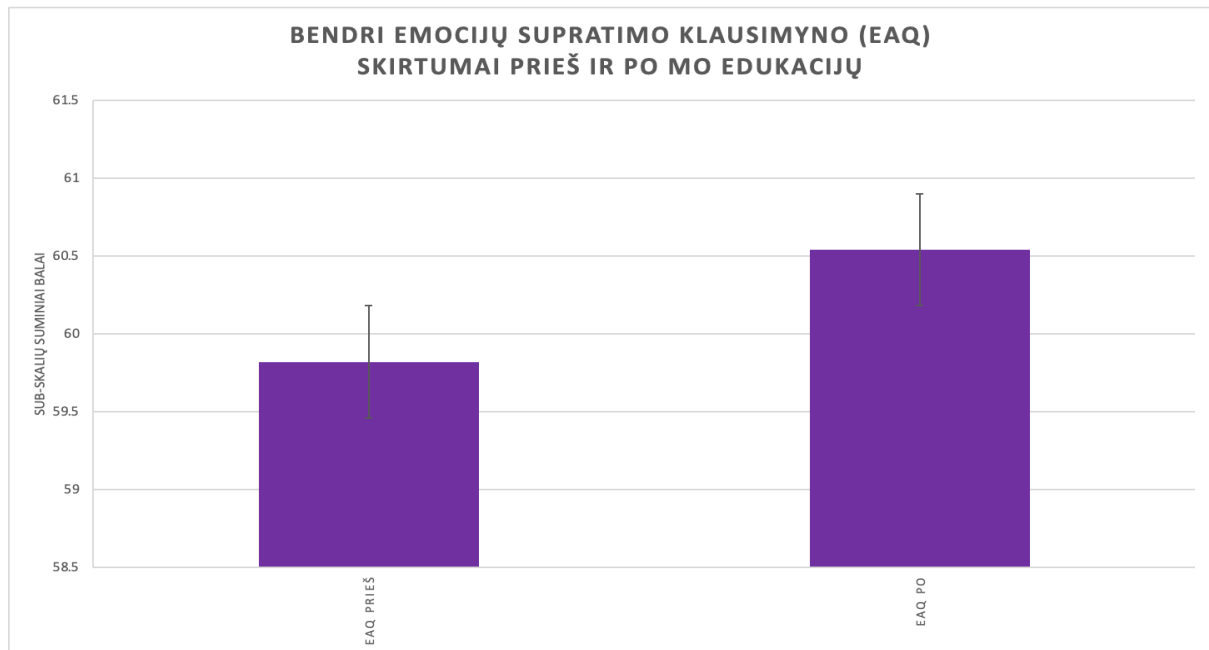
Analizės buvo atliktos naudojant 147 mokinių, kurie užpildė abi anketas bei teisingai atsakė į kontrolinį klausimą, duomenis. Analizėms buvo naudojama kartotinių matavimų dispersinė analizė (angl. *Repeated measures ANOVA*) ir porinis Stjudento t kriterijus (angl. *Paired t-test*), kurie lygina skalių balus prieš ir po MO edukacijos. Statistiškai reikšmingai aukštesnis balas po edukacijų rodo teigiamą edukacijų poveikį mokinių elgesiui. Šiuo atveju - po edukacijų galimai pagerėjusį mokinių emocinį raštingumą ir socialinius įgūdžius.

Edukacijų poveikis mokinių emociniam raštingumui (EAQ analizės)

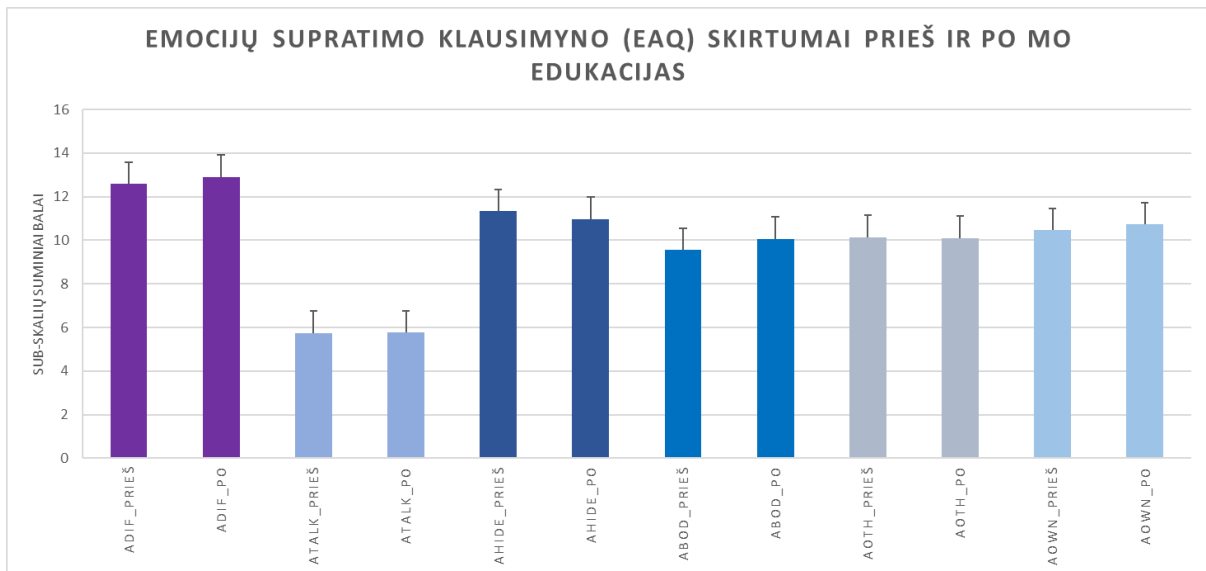
Kaip jau minėta, emocinis raštingumas buvo matuojamas naudojant Emocijų supratimo klausimyno skalę (angl. *Emotional Awareness Questionnaire; EAQ*). EAQ klausimyno bendras balas susideda iš šešių subskalių. Šios subskalės vertina moksleivių gebėjimą skirti emocijas (ADIF), išsakyti emocijas žodžiu (ATALK), neslėpti emocijų nuo kitų (AHIDE), atpažinti emocijas savo kūne (ABOD), atpažinti kitų žmonių emocijas (AOTH) bei analizuoti savo emocijas (AOWN). Subskalių balai buvo apskaičiuoti susumuojant visus subskalei priklausančius teiginius. Bendras EAQ balas buvo apskaičiuotas susumuojant visas EAQ subskales. Subskalių pokyčio (delta) balai buvo apskaičiuoti atimant subskalių suminį balą prieš edukacijas iš tos pačios subskalės suminio balo po edukacijų (ADIF_po - ADIF_prieš). Teigiamas pokyčio balas rodo pagerėjusį emocinio raštingumo aspektą po edukacijos. Šiuo atveju - po edukacijų pagerėjusį mokinių gebėjimą skirti emocijas.

1. Ar bendras EAQ skalės prieš ir po balas pasikeitė po MO edukacijų?

Vos po keturių MO edukacijų, bendras EAQ suminis balas prieš ir po edukacijas skyrėsi statistiškai reikšmingai ($t(146)=-1.722$, $p = 0.044$). Mokinių EAQ bendras balas po edukacijų buvo aukštesnis nei prieš edukacijas, o tai rodo teigiamą edukacijų poveikį emociniam raštingumui.

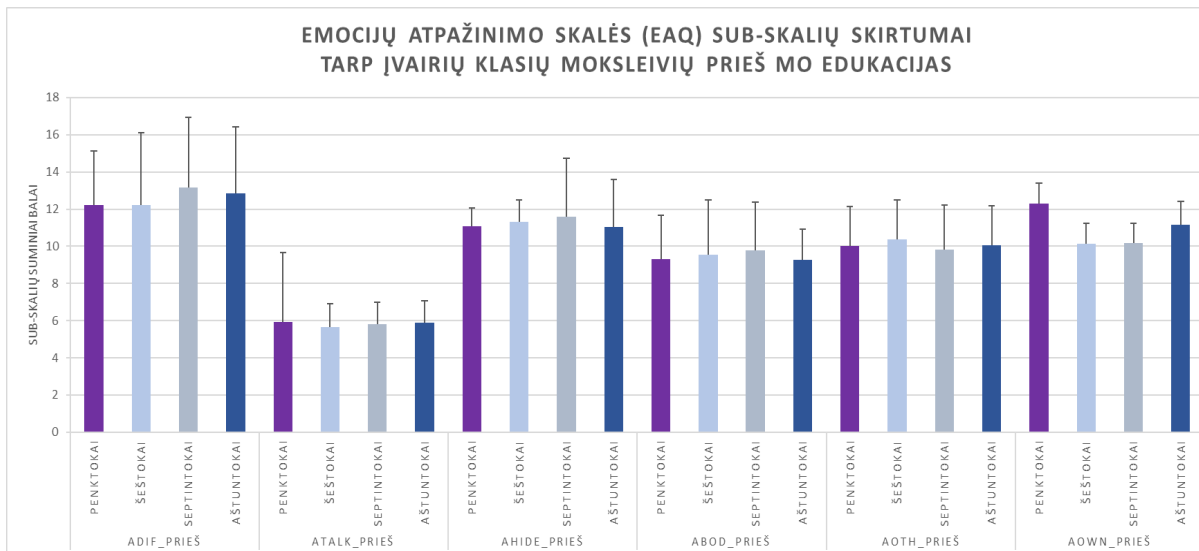
Toliau buvo tiriama, kuriose emocinio raštingumo subskalėse įvyko didžiausias pokytis. Vos po keturių MO edukacijų buvo pastebėta statistiškai reikšminga sąveika tarp laiko ir emocijų supratimo subskalių ($F(4.266, 622.863)=4.278$, $p = 0.002$), rodanti prieš ir po skirtumus kai kuriose, bet ne visose emocinio raštingumo subskalėse. Šį statistinį reikšmingumą paaiškina gebėjimo atpažinti emocijas savo kūne (ABOD, $t(146)=2.367$, $p = 0.019$) ir gebėjimo neslėpti emocijų nuo kitų pokyčiai (AHIDE, $t(146)=0.316$, $p = 0.001$). Įdomu tai, kad po edukacijų intervencijos, gebėjimas atpažinti emocijas savo kūne vidutiniškai pagerėjo, tačiau gebėjimas neslėpti emocijų nuo kitų - sumažėjo.

Galimi keli paaiškinimai šiam netikėtam rezultatui. Gali būti, kad edukacijų metu mokiniai daugiau sužinoję apie emocijas suprato, kad vis dėlto yra linkę slėpti emocijas, nors prieš edukacijas galvojo, kad jų neslepia. Taip pat gali būti, kad klasės aplinka nebuvo pakankamai psichologiškai saugi, kad mokiniai galėtų drąsiai rodyti emocijas arba parodytos emocijos ir pažeidžiamumas edukacijų metu galėjo po to būti panaudotas prieš mokinius, pavyzdžiui, patyčioms. Šiuo atveju, pasirinkimas kokias emocijas reikšti, ir kada tai daryti galėtų būti išaugusios emocijų reguliacijos ženklas, todėl moksleiviai, turintys aukštesnius emocijų reguliacijos įgūdžius, galimai emocijas reguliuoja jas slėpdami.

2. Ar EAQ subskalių prieš ir po balai skyrėsi tarp skirtingų klasių moksleivių?

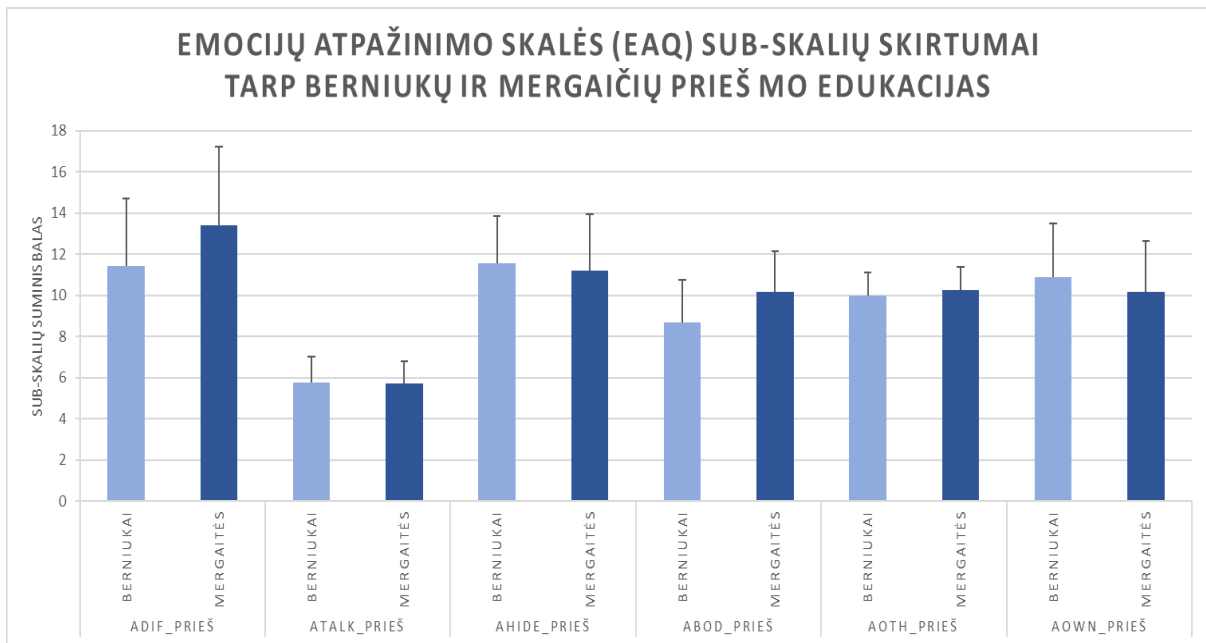
Analizės atskleidė, kad EAQ subskalių prieš ir po edukacijų balai nesiskyrė tarp moksleivių klasių ($F(13.052, 622.165)=1.284, p=0.217$), tačiau buvo pastebėti klasių skirtumai atsakant į EAQ klausimyno subskales prieš edukaciją. Pasigilinus į bazinius (prieš edukacijas) emocinio raštingumo skirtumus tarp klasių atrasta, kad jau prieš edukacijas penktokai, jauniausieji, savo emocijas analizavo (AOWN) statistiškai reikšmingai geriau nei šeštokai ($t(83)=2.692, p=0.009$) ar septintokai ($t(54)=3.405, p=0.001$), tačiau vos vos geriau už aštuntokus ($t(30)=1.322, p=0.196$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad penktokų tyrime dalyvavo mažiausiai (tik 13 moksleivių), tačiau šie statistiškai reikšmingi baziniai efektai yra verti tolimesnio dėmesio.

3. Ar EQ subskalių prieš ir po balai skyrėsi tarp mergaičių ir berniukų?

Nors efektas nebuvo statistiškai reikšmingas, lyginant edukaciją poveikį mergaitėms ir berniukams, analizių metu buvo aptikta tendencija į laiko, emocinio raštingumo ir biologinės lyties sąveiką ($F(4.271, 619.307)=2.151, p = 0.069$). Tolimesnės analizės atskleidė, kad aptikti statistiškai reikšmingi pokyčiai EQ subskalėse yra labiau išreikšti tarp berniukų nei tarp mergaičių.

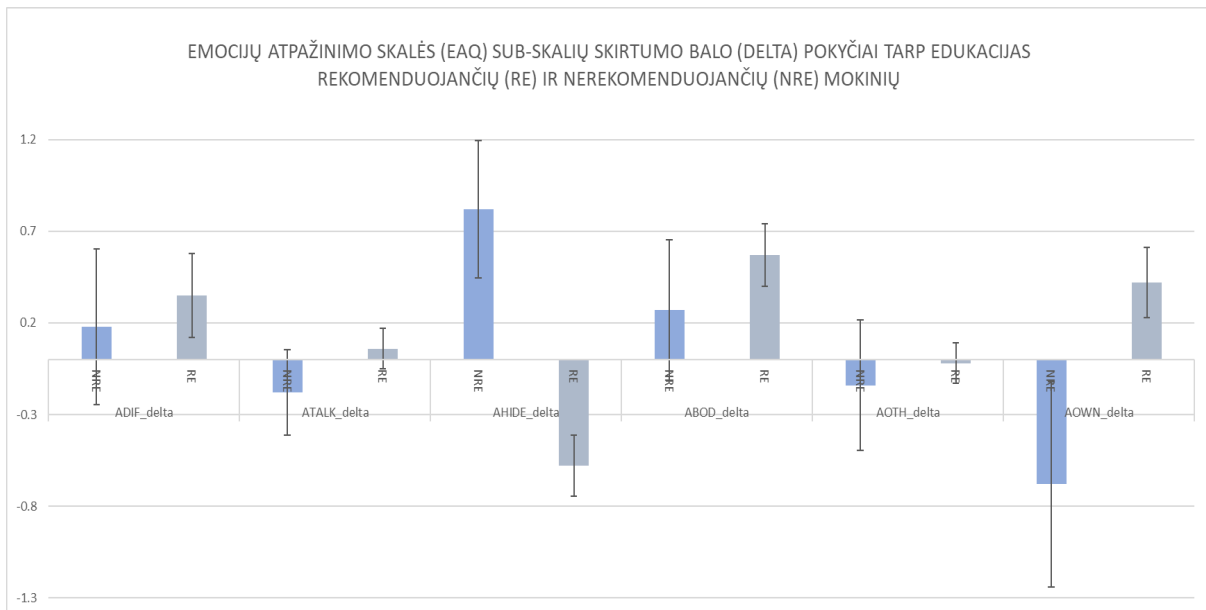
Pavyzdžiui, palyginus mergaičių ir berniukų EQ subskalių pokyčio (delta) balus, paaiškėjo, kad berniukų gebėjimo atpažinti emocijas kūne (ABOD) pokytis buvo statistiškai didesnis nei mergaičių ($F(1, 145)=9.691, p=0.002$). Tai reiškia, kad edukacijos buvo naudingesnės berniukams nei mergaitėms. Šie rezultatai gali būti paaiškinami mergaičių aukštesniais emocinio raštingumo gebėjimais prieš edukacijas. Atlikus tolimesnes analizes paaiškėjo, kad tyrimo pradžioje mergaitės turėjo statistiškai reikšmingai aukštesnį gebėjimą atpažinti emocijas kūne (ABOD, $F(1,145)=20.724, p<0.001$), geresnį gebėjimą skirti emocijas (ADIF, $F(1,145)=10.732, p = 0.001$) bei beveik statistiškai reikšmingai geresnį gebėjimą analizuoti savo emocijas (AOWN, ($F1, 145$)= $2.917, p = 0.090$) negu berniukai.

4. Ar pokyčiai gebėjime atpažinti emocijas buvo atsakingi už tai, kad dauguma moksleivių rekomenduo­ tų edukacijas kitiems?

Norėdami suprasti, kodėl moksleiviai po edukacijų nors ir išmoko geriau atpažinti emocijas savo kūne, jas pradėjo labiau slėpti, nusprendėme ištirti ar tie, kurie rekomenduo­ tų edukacijas pajautė mažesnius, ar didesnius pokyčius - ar moksleiviai, kurie pradėjo slėpti emocijas, nusivylė edukacijų nauda?

EAQ subskalių pokyčio (delta) balo analizės atskleidė, kad edukacijos turėjo skirtingą poveikį tiems, kurie jas rekomenduo­ tų (RE) ir tiems, kurie jų nerekomenduo­ tų (NRE), ($F(4.322, 626.716)=3.685, p=0.004$). Kaip pavaizduota žemiau esančiame grafike, pokyčiai gebėjime atpažinti emocijas kūne statistiškai reikšmingai pagerėjo edukacijas rekomenduo­ jantiems (RE) mokiniams ir sumažėjo jų nerekomenduo­ jantiems (NRE) (ABOD_delta: $F(1, 145)=4.716, p=0.032$), o pokyčiai gebėjime neslėpti emocijų nuo kitų statistiškai reikšmingai pablogėjo rekomenduo­ jantiems (RE) ir pagerėjo nerekomenduo­ jantiems (NRE) (AHIDE_delta: $F(1,145)=10.674, p=0.001$). Tai reiškia, kad tie, kuriems patiko ir kurie rekomenduo­ tų edukacijas kitiems (dauguma), pradėjo geriau atpažinti emocijas kūne ir jas labiau slėpti, o tie, kurie edukacijų nerekomenduo­ tų pradėjo blogiau atpažinti emocijas kūne ir labiau jomis dalintis. Darant prielaidą, kad edukacijas rekomenduo­ jantiems mokiniams edukacijos turėjo būti naudingesnės nei tiems, kurie jų nerekomenduo­ tų, gali būti, kad sumažėjęs gebėjimas neslėpti emocijų iš tiesų yra naudingas mūsų tyrimo kontekste.

Edukacijų poveikis mokinių socialiniams įgūdžiams (PSCS II analizės)

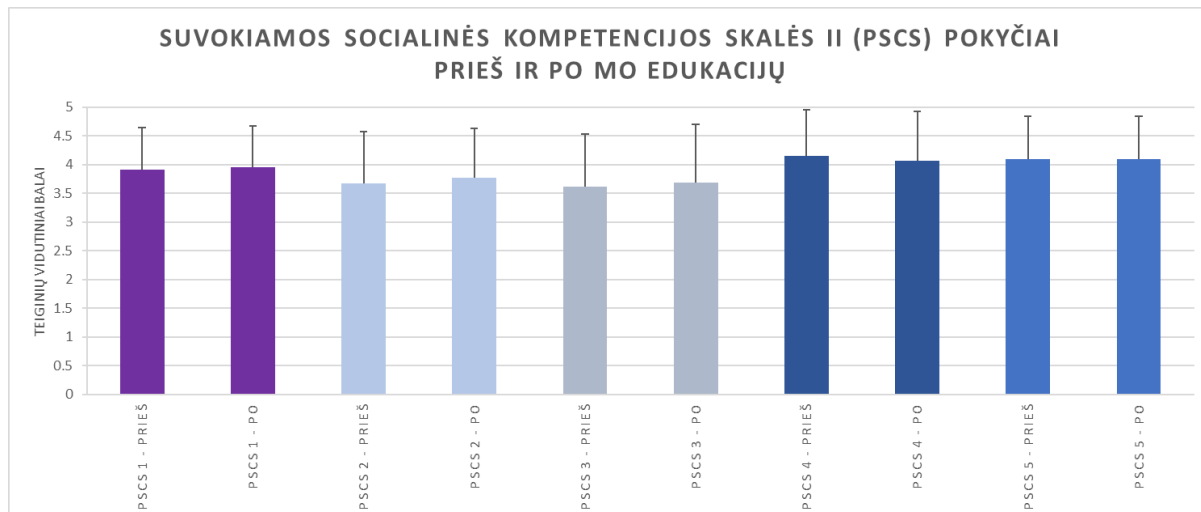
Socialiniai įgūdžiai buvo matuojami naudojant Suvokiamos socialinės kompetencijos skalę II (angl. *Perceived Social Competence Scale II; PSCS II*). Kaip ir EAQ analizėse, PSCS bendras balas buvo apskaičiuotas susumuojant penkis skalės teiginius, o pokyčio balas (delta) atimant PSCS balą prieš edukacijas iš PSCS balo po edukacijų ($PSCS_{po} - PSCS_{prieš}$).

1. Ar bendras PSCS skalės prieš ir po balas pasikeitė po MO edukacijų?

Analizės atskleidė, kad MO edukacijos nepadarė statistiškai reikšmingos įtakos mokinių socialinių įgūdžių ugdymui. Bendras PSCS II suminis skalės balas prieš edukacijas statistiškai reikšmingai nesiskyrė nuo balo po edukacijų, nors moksleivių PSCS II klausimyno vidurkis po keturių MO edukacijų buvo aukštesnis nei prieš edukacijų pradžią ($t(146) = -0.870$, $p = 0.193$).

Statistiškai reikšmingų pokyčių taip pat buvo nerasta suskaidžius grupes pagal lytį ($F(1, 145) = 1.928$, $p = 0.167$), klases ($F(3, 143) = 0.828$, $p = 0.480$) ar tai, ar rekomenduotų edukacijas kitiems ($F(1, 145) = 0.845$, $p = 0.360$). Atskirų PSCS II skalės klausimų analizė atskleidė, kad po edukacijų beveik reikšmingai padidėjo moksleivių pagalbos siūlymas kitiems ($t(146) = -1.499$, $p = 0.068$), bet pokyčiai kituose šios skalės klausimuose buvo žymiai mažiau reikšmingi. Taip pat nebuvo aptikta jokių bazinių (prieš edukacijas) skirtumų nei tarp berniukų ir mergaičių, nei tarp skirtingų klasių moksleivių. Šie rezultatai bent iš dalies gali būti paaiškinti trumpa

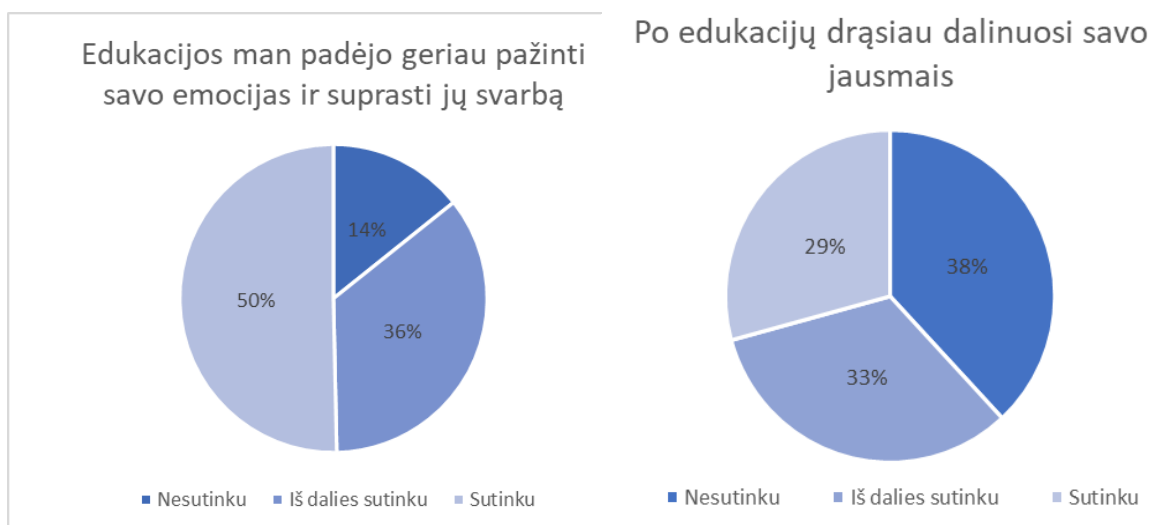
socialinių įgūdžių skalės apimtimi - nors lengvai ir greitai pildoma, ji galėjo būti per trumpa elgesio pokyčiui aptikti, nes ją sudarė tik penki teiginiai.

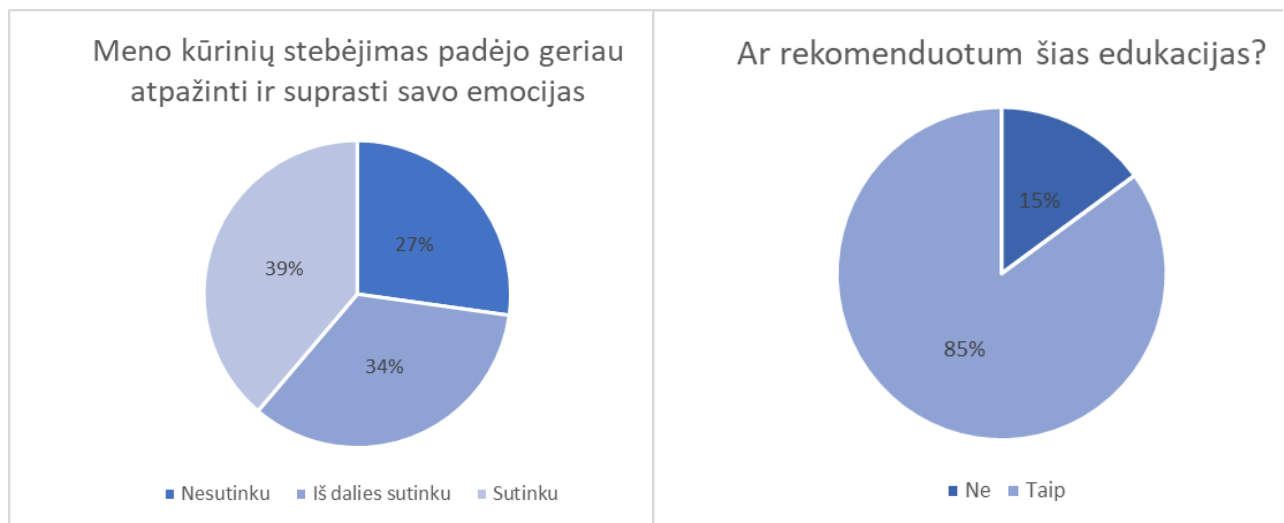
Papildomi klausimai: subjektyvus edukacijų poveikis ir nauda

1. Bendras edukacijų naudos vertinimas

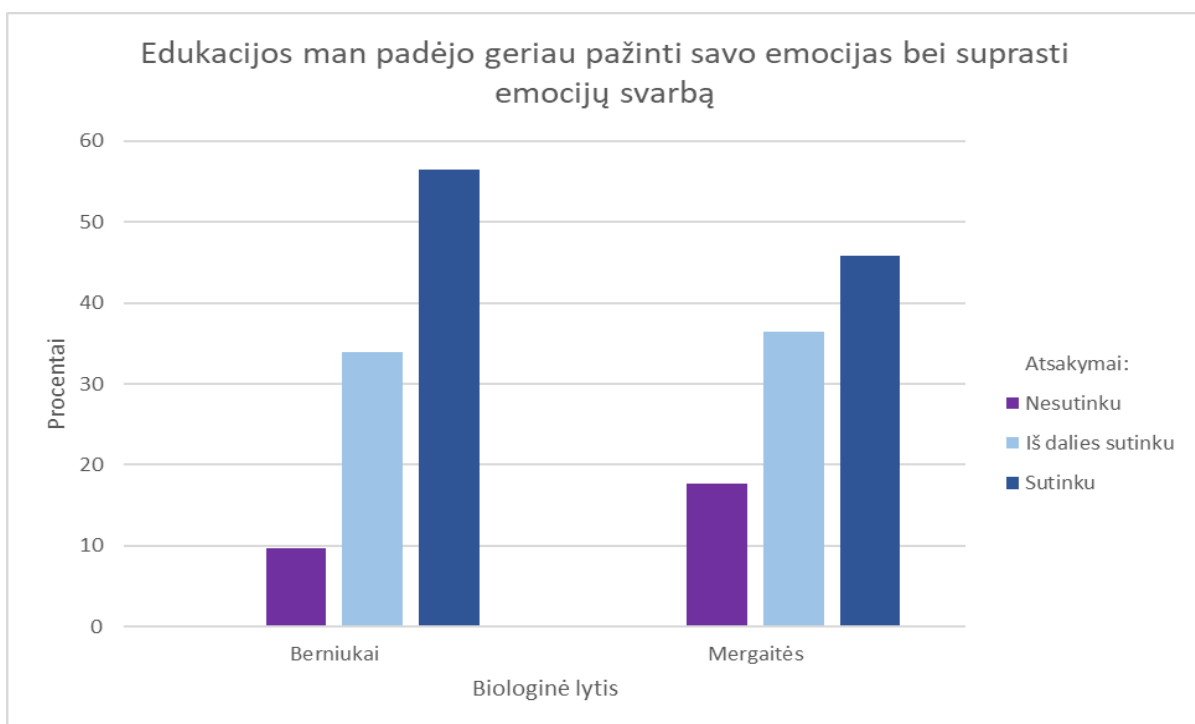
Daugumai moksleivių edukacijos padėjo geriau pažinti savo emocijas bei suprasti emocijų svarbą. 86% moksleivių į teiginį "Edukacijos man padėjo geriau pažinti savo emocijas bei suprasti emocijų svarbą" atsakė "Sutinku" (50%) arba "Iš dalies sutinku" (36%). Tik 14% atsakė, kad nesutinka. Mokiniai taip pat jautė, kad po edukacijų gali drąsiau dalintis savo jausmais su kitais. Didžioji dalis mokinių pilnai (29%) ar iš dalies sutiko (33%) su teiginiu, kad edukacijos jiems padėjo drąsiau dalintis savo jausmais. Tuo tarpu daugiau nei trečdalis manė, kad edukacijos drąsiau dalintis jausmais nepadėjo (38%).

Taip pat dauguma moksleivių manė, kad meno kūrybų stebėjimas ir analizavimas gali būti naudingas emocinio raštingumo lavinimui. 73% moksleivių į teiginį "Edukacijos man padėjo geriau pažinti savo emocijas bei suprasti emocijų svarbą" atsakė "Sutinku" (39%) arba "Iš dalies sutinku" (34%), o tik 27% atsakė, kad nesutinka. Bendrai, mokiniai labai palankiai vertino MO edukacijas - daugiau nei trys ketvirtadaliai moksleivių (85%) rekomenduoūt šias edukacijas savo klasiokams, draugams ar broliui/ sesei.

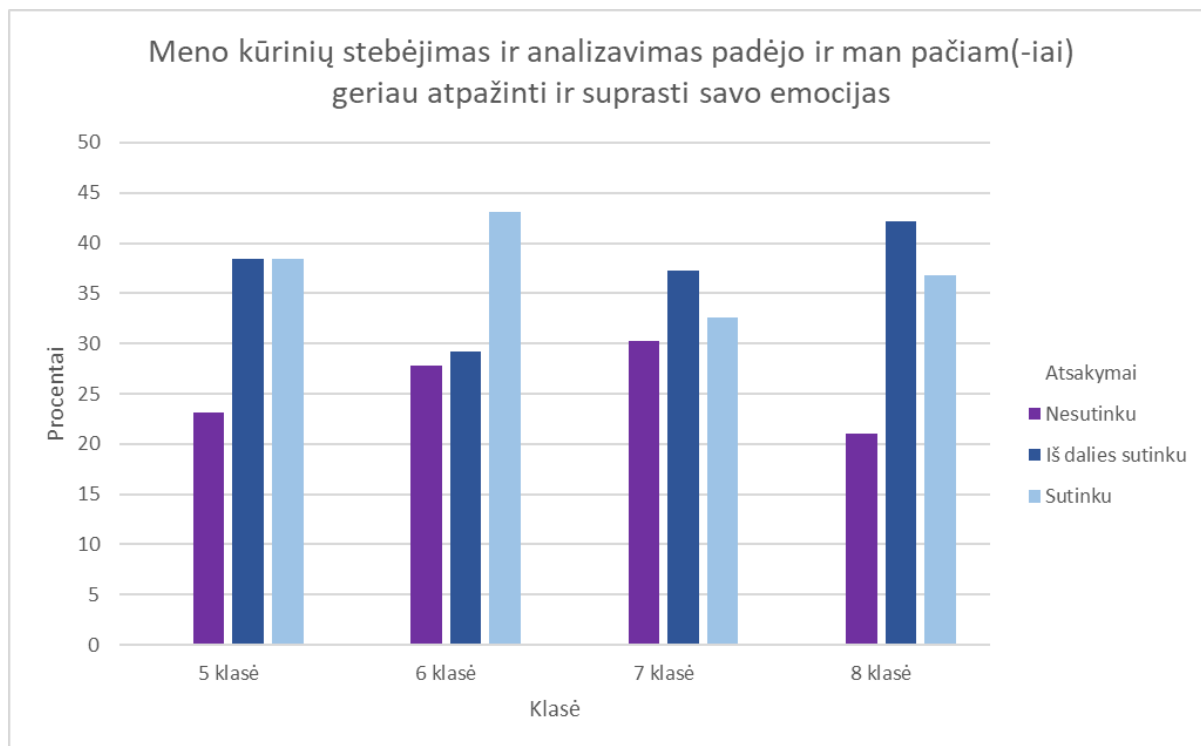
2. Ar edukacijos buvo naudingesnės berniukams, ar mergaitėms?

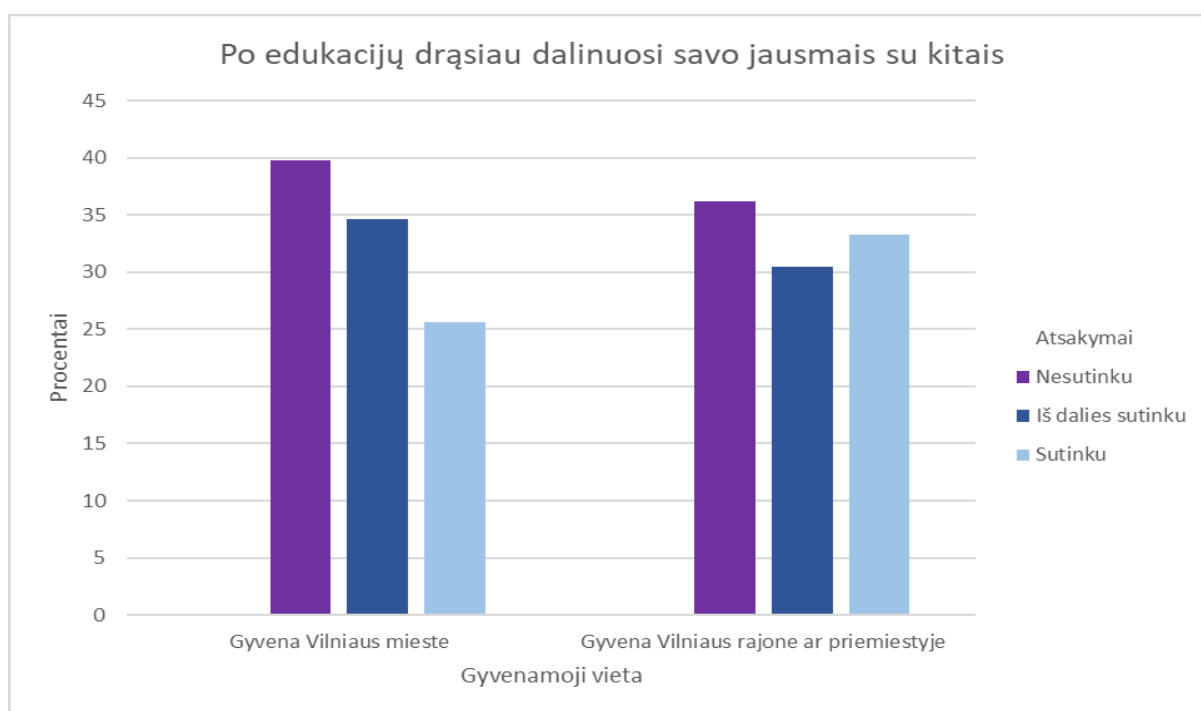
Nors aptikti lyčių skirtumai nėra statistiškai reikšmingi, analizės atskleidė, kad berniukai, lyginant su mergaitėmis, buvo linkę palankiau vertinti MO edukacijas. Didesnė berniukų procentinė dalis sutiko, kad edukacijos padėjo jiems geriau pažinti emocijas (57% berniukų ir 47% mergaičių), meno kūrybinių stebėjimas yra naudingas emocinio raštingumo lavinimui (45% berniukų ir 34% mergaičių) bei didesnė jų procentinė dalis rekomenduoju MO edukacijas savo pažįstamiems (87% berniukų ir 84% mergaičių). Tuo tarpu daugiau mergaičių nei berniukų nesutiko su teiginiu apie drąsesnį savo jausmų dalinimąsi su kitais po edukacijų (42% mergaičių ir 32%). Tai rodo, kad berniukai MO edukacijas vertino palankiau, o mergaitės buvo linkusios būti kritiškesnėmis MO edukacijoms.

3. Ar edukacijų naudos vertinimas skyrėsi priklausomai nuo mokinių klasių, gyvenamosios vietos ar mokinių gyvenimo su vienu iš tėvų ar abiem tėvais?

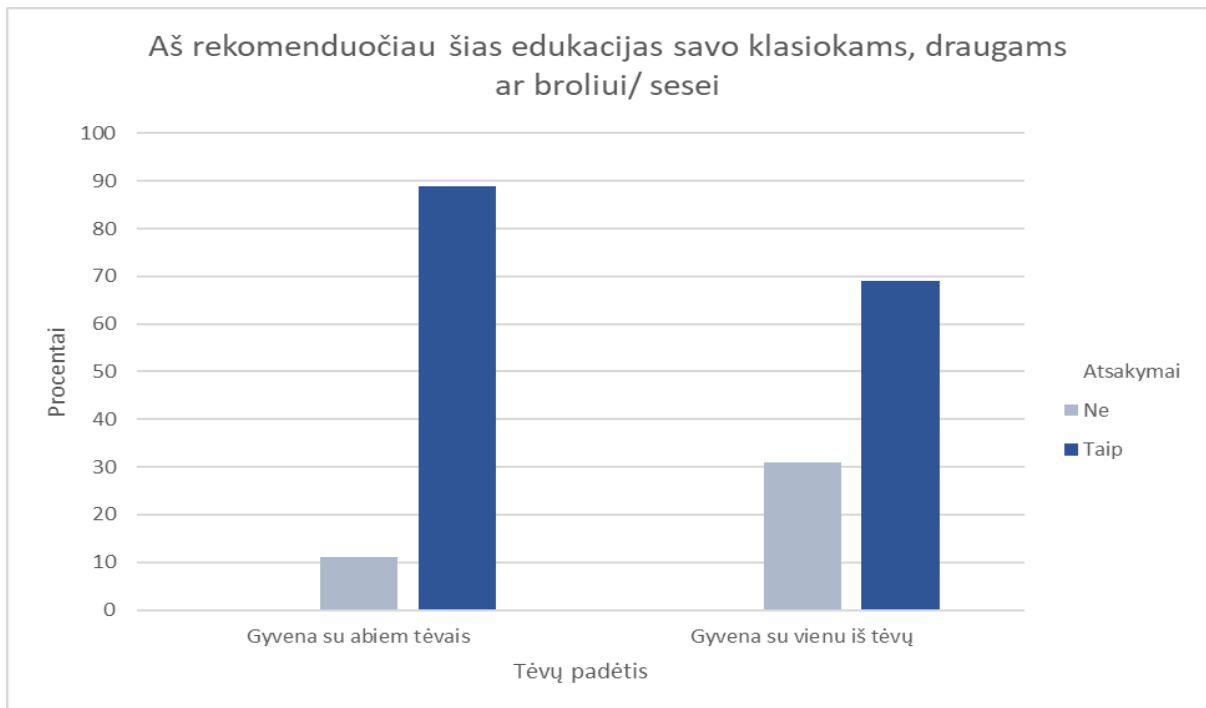
Nors skirtumai tarp klasių nebuvo statistiškai reikšmingi, analizės atskleidė, kad jaunesnių klasių mokiniai (penktokai ir šeštokai) buvo linkę palankiau vertinti MO edukacijų naudą nei vyresnių klasių mokiniai (aštuntokai), tuo tarpu nepalankiausiai MO edukacijas vertino septintokai. Pavyzdžiui, 39% penktokų ir 43% šeštokų sutiko, kad meno kūrybiniai buvo naudingi emocinio raštingumo ugdymui, tuo tarpu tik 33% septintokų ir 37% aštuntokų sutiko su šiuo teiginiu.

Atsakymai taip pat statistiškai reikšmingai nesiskyrė priklausomai nuo to, ar mokiniai gyveno mieste ar rajone, tačiau buvo pastebėta tendencija, kad Vilniaus rajone ar priemiestyje gyvenantys mokiniai palankiau vertino MO edukacijas. Lyginant su Vilniaus mieste gyvenančiais mokiniais, didesnė procentinė rajone gyvenančių paauglių dalis sutiko su edukacijų nauda geriau pažįstant savo emocijas bei suprantant jų svarbą (54% Vilniaus rajono mokiniai ir 47% Vilniaus miesto mokiniai) bei po edukacijų gebėjo drąsiau dalintis savo jausmais su kitais (33% Vilniaus rajono mokinių ir 26% Vilniaus miesto mokinių). Tai galimai rodo, kad MO edukacijos galėtų būti naudingesnės rajono mokiniams, kurie galbūt turi mažiau galimybių lankytis muziejuose ar edukacijose.

Įdomu, kad su abiem tėvais gyvenantys mokiniai buvo linkę palankiau vertinti MO edukacijas. Nors ši tendencija nebuvo statistiškai reikšminga atsakant į pirmus tris klausimus, lyginant su vienu iš tėvų gyvenančiais paaugliais, statistiškai reikšmingai didesnė su abiem tėvais gyvenančių mokinių procentinė dalis rekomenduoėtų MO edukacijas savo pažįstamiems ($\chi^2(1) = 7.208, p = 0.007$).

Kokybinė analizė: moksleiviams labiausiai įsiminę edukacijų aspektai

Kokybinių duomenų (klausių į atvirusius klausimus) analizei pasirinktas kokybinių tyrimų metodas – supaprastinta teminė analizė. Analizė apėmė nuodugnų susipažinimą su transkripcija, kodų generavimą, temų paiešką, citatų gryninimą, galutinių temų formavimą bei atliktos analizės protokolo rengimą, kuriame pristatomi teminės analizės gauti rezultatai –išryškėjusios temos bei potėmės.

Analizės metu buvo išskirtos penkios pagrindinės temos, kurios atskleidė pasikartojančias atsakymų tendencijas apie meno edukacijas bei jų subjektyvią vertę moksleiviams emocijų pažinimo bei socialinių įgūdžių srityse. Pirmos trys temos parodo, kokie aspektai moksleiviams paliko didžiausią įspūdį edukacijų metu, likusios dvi - kaip edukacijos paveikė emocinio raštingumo įgūdžius.

1. Įtraukios meno edukacijos muziejaus erdvėje

Moksleivių atsakymai nurodė, jog muziejaus kurtos meno edukacijos dalyviams paliko labai teigiamą įspūdį. Dalyvių atsakymai atskleidė, kad edukacijos buvo įdomios, įtraukiančios, sudominančios ir leidžiančios daugiau išmolti apie emocinį raštingumą. Moksleiviai džiaugėsi, kad edukacijos įtraukė ir susipažinimo žaidimus.

*“Visos užduotys buvo labai įdomios“
„Patiko, kad daug veiklų ir buvo įdomu vaidinti“
„Tikėjausi daug nuobodesnės veiklos“
“Buvo įdomu ir linksma daryti emocijų nuotraukas“
“Man labiausiai įsiminė piešimas ant žmogeliukų“*

Moksleiviai taip pat išskyrė, kad jiems labai patiko ir pats MO muziejus bei ten dirbančios edukatorės.

*“Buvo smagu pabūti kažkur kaip MO“
“Buvo labai smagu!! <...> Labai siūlau ir kitiems apsilankyti MO muziejuje, nes ten yra maloni edukatorė Sandra ir daug įdomių piešinių.“
“Man labiausiai patiko <...> MO muziejus“
“Labai patiko mūsų edukatorė Laura“
“Nuostabi edukatorė Sandra“*

2. Komandinis darbas

Moksleivių atsakymai parodė, jog komandinis darbas jiems buvo labai svarbi visos edukacijų patirties dalis. Darbas grupėse sukėlė įvairiausių patirčių - džiugino, liūdino, skatino bendrauti, susidraugauti, ieškoti dialogo su skirtingais dalyviais, kėlė nerimą.

*“Išeinu su gera nuotaika, nes buvo smagu ir įdomu dirbti grupėmis“
“Man patiko vaidyba ir bendravimas, nes bendravau su žmonėmis kurie su manim nenori pilnai bendrauti“
“Laiminga, kad su kitais pabendravau“
“Nepatiko komandos elgesys“
“Man patiko būti grupėse“
“Aš norėjau, kad mes patys išsirinktume komandas, nes <kai kurie> prasivardžiuoja“
“Labai buvo lengva su visais susikalbėti, buvo labai įdomu dirbti komandoje“*

3. Meno pažinimas

Meno edukacijos moksleiviams paliko įspūdį ne tik dėl įdomių užduočių, muziejaus erdvės ar darbo komandose, bet ir dėl to, kad tai suteikė galimybę išmokti daugiau apie meną apskritai. Moksleiviai dalinosi, jog jiems patiko klausytis pasakojimų apie meno kūrinius, juos stebėti, grožėtis, analizuoti, mokyti apibūdinti bei ieškoti sąsajų tarp meno ir emocijų.

“Buvo nuostabu matyti visus tuos paveikslus skirtingų autorių su skirtingomis emocijomis pieštus. Jie tokie neįprasti!”
“Išmokau įsiziūrėti meną ir jį vertinti“
“Išmokau apibūdinti kūrinius žodžiais“
“Man labai patiko meno kūrinių analizavimas“
“Sužinojau kokių formų gali būti menas“
“Sužinojau, kad <...> menas gali būti ne vien gražus bet ir gali išreikšti jausmą arba kelis vienu metu“

Dalyviai taip pat nurodė, jog edukacijų metu įsisąvino, jog kiekvienas meną gali suprasti skirtingai, ir kad tai yra gerai.

“Aš įsiminiau, kad meną visi mato kitaip“
“Išmokau <...> kad kiekvienas meną supranta teisingai“
“Pasiėmiau tai, kad visi skirtingi ir meną mato kitaip ir reikia tą gerbti“

4. Emocijų pažinimas

Moksleiviai išskyrė, jog meno intervencijų metu jie pagerino savo emocijų pažinimo įgūdžius. Tarp naujų įgūdžių buvo aprašytas naujų emocijų išmokimas, emocijų įvairovės suvokimas, supratimas, kad kiekviena emocija yra svarbi, emocijų atpažinimas ir emocijų nauda apskritai.

„Sužinojau daugiau emocijų - dabar galiu jas atpažinti“
„Išmokau, kad baimė yra labai vertinga emocija“
„Nežinojau, kad gali jausti tiek daug emocijų“

Dalyviai taipogi nurodė, jog edukacijų metu sužinojo apie emocijų ir kūno ryšį - kad emocijas jaučiame ir atpažįstame kūne.

„Man labiausiai įsiminė, kad emocijos yra ne tik galvoje ir dar, kad emocijos keičia kūno elgseną“

Taip pat moksleiviai nurodė, jog pagerino ne tik savo, bet ir aplinkui esančių emocijų pažinimą.

„Lengviau suprantu savo ir kitų jausmus“
„Sužinojau apie savo ir kitų emocijas“
„Išmokau pamatyti, iš kūno veiksmų sužinoti, kaip <kitas> jaučiasi“

5. Emocijų raiška

Kita svarbi moksleivių išskirta tema - emocijų raiška. Dalyviai nurodė, jog edukacijų metu visų pirma įgavo supratimą apie emocijų reiškimo naudą.

*„Isimaniau, kad nereikia slėpti savo jausmų“
„Išmokau, kad reikia dalintis savo emocijomis su savo artimaisiais“
„Išmokau, kad kalbėti apie emocijas svarbu“*

Taip pat, moksleiviai išmoko kaip tikslingiau reikšti savo jaučiamas emocijas, atrado įvairius emocijų raiškos būdus, pavyzdžiui, kad emocijos gali būti reiškiamos ne tik žodžiais.

*„Sužinojau kaip išreikšti savo emocijas, kaip jas valdyti“
„Parodyti emocijas, kad neįžeistum kito“
„Išmokau kaip teisingiau išreikšti savo jausmus“
„Sužinojau, kaip parodyti liūdesį“
„Kad emociją gali išreikšti ne tik žodžiais“*

6. „Daug naujo nesužinojau“

Natūralu, kad šalia teigiamų komentarų, kai kurie moksleiviai taipogi dalinosi, kad edukacija jiems nebuvo tokia naudinga. Tačiau tokie dalyviai sudarė visišką mažumą.

*„Viską žinojau, tik reikėjo prisiminti“
„Neišmokau nieko, tik pasikartojau“
„Nelabai įsitraukiau į procesą“*

Apibendrinant, dalyvavimas muziejaus meno edukacijoje moksleiviams paliko didelį teigiamą įspūdį - išmokė ne tik emocijų supratimo ir skirtingų emocijų raiškos būdų, bet ir pagerino mokinių komandinio darbo bei meno pažinimo įgūdžius.

Išvados

- Po vos keturių edukacijų, moksleivių emocinis raštingumas, matuojamas EAQ skale, pagerėjo. Moksleivių gebėjimas atpažinti emocijas savo kūne statistiškai reikšmingai pagerėjo, nors gebėjimas neslėpti emocijų sumažėjo. Tam galėtų būti keli paaiškinimai. Gali būti, kad edukacijų metu mokiniai, daugiau sužinoję apie emocijas suprato, kad vis dėlto yra linkę jas slėpti, nors prieš edukacijas galvojo, kad jų neslepia. Taip pat gali būti, kad klasės aplinka

nebuvo pakankamai psichologiškai saugi, kad mokiniai galėtų drąsiai rodyti emocijas arba parodytos emocijos ir pažeidžiamumas edukacijų metu galėjo po to būti panaudotas prieš mokinius, pavyzdžiui, patyčioms. Šiuo atveju, pasirinkimas kokias emocijas reikšti, ar ir kada tai daryti gali būti išaugusios emocijų reguliacijos ženklas, todėl moksleiviai, turintys aukštesnius emocijų reguliacijos įgūdžius, galimai emocijas reguliuoja jas slėpdami.

- Buvo aptikta tendencija, kad edukacijos naudingesnės berniukams nei mergaitėms, ypač padedant geriau lokalizuoti emocijas savo kūne. Šie rezultatai gali būti aiškinami tuo, kad jau tyrimo pradžioje mergaitės geriau mokėjo atpažinti emocijas kūne ir analizuoti savo emocijas negu berniukai dalyvavę tyrime.
- MO edukacijų nauda emocinio raštingumo lavinimui nesiskyrė tarp moksleivių klasių, tačiau jau prieš MO edukacijas penktokai žymiai geriau gebėjo analizuoti savo emocijas nei šeštokai ar septintokai, bet tik neženkliai geriau nei aštuntokai. Gali būti, kad emocinis raštingumas dėl su paauglyste susijusių veiksnių suprastėja šeštoje ir septintoje klasėje, o vyresnėse klasėse vėl ima gerėti, tačiau gali būti, kad šiuos rezultatus gavome, nes tyrime penktokų ir aštuntokų dalyvavo mažiausiai.
- Mokiniai, kurie rekomenduotų edukacijas ir kuriems jos pasirodė naudingos yra būtent tie, kurie pradėjo geriau pažinti ir labiau slėpti savo emocijas (o tie, kurie edukacijų nerekomenduotų reagavo priešingai, jiems gebėjimas neslėpti emocijų padidėjo, o jų pažinimas - sumažėjo). Kaip jau minėta, padidėjęs emocijų slėpimas galimai gali būti palankus ir rodyti emocinę brandą, jei paaugliui yra sukuriama psichologiškai nesaugi aplinka edukacijų metu ar klasėje po edukacijų.
- Nors vos keturių edukacijų statistiškai reikšmingiems socialinių kompetencijų pokyčiams atrasti buvo per mažai, pastebėtas polinkis į geresnes socialines kompetencijas tarp visų klasių, ypač pasireiškęs moksleivių padidėjusiu gebėjimu ir noru siūlyti pagalbą kitiems.
- Daugiau nei trys ketvirtadaliai tyrime dalyvavusių mokinių palankiai vertino edukacijas nepriklausomai nuo mokinių lyties, klasės ir gyvenamosios vietos, nors berniukai, jaunesnių klasių bei Vilniaus rajone gyvenantys mokiniai buvo linkę palankiau vertinti MO edukacijas. Priešingai mūsų lūkesčiams, su abiem tėvais gyvenantys mokiniai dažniau rekomenduotų MO edukacijas nei su vienu iš tėvų gyvenantys vaikai. Galimai jie galėjo pasidalinti edukacijų patirtimi su daugiau šeimos narių.
- Kokybinių duomenų (klausimų į atvirosius klausimus) analizė parodė, kad didžiausią įspūdį edukacijų metų moksleiviams paliko įtraukios meno edukacijos MO muziejaus erdvėje, komandinis darbas bei gilesnė meno pažinimo galimybė. Moksleiviai išskyrė, jog meno intervencijų metu jie pagerino savo emocijų raštingumo (emocijų pažinimo ir raiškos) įgūdžius.

Apibendrinant, MO emocinio raštingumo ugdymui skirta keturių edukacijų programa yra veiksminga 5-8 klasių moksleivių emociniam raštingumui lavinti ir turėtų būti vystoma toliau, taip prisidedant prie *Mokykla 2030* įvardytų tikslų švietimo įstaigoms įgyvendinimo.

Tyrimo trūkumai ir rekomendacijos

- Nors MO edukacijos sėkmingai prisidėjo prie paauglių emocinio raštingumo ugdymo ir buvo ypatingai naudingos berniukams, tyrimas parodė, kad edukacijos taip pat sumažino mokinių norą neslėpti emocijų. Ateityje reikėtų užtikrinti, kad edukacijų metu būtų sukurta saugi aplinka kurioje mokiniai jaustųsi, kad gali saugiai dalintis savo jausmais ir emocijomis bei užtikrinta, kad tai, apie ką buvo kalbama edukacijų metu po edukacijų nebūtų panaudota kitas, pavyzdžiui, patyčioms. Suprantame, kad tai sunkiau padaryti paauglių klasėse bei mokyklinėje aplinkoje.
- Priešingai mūsų lūkesčiams, edukacijos neturėjo poveikio mokinių socialiniams įgūdžiams, tačiau to priežastimi galėjo būti per trumpa socialinių įgūdžių skalė, kuri buvo nepakankamai jautri pokyčiui aptikti. Kitu atveju, tai galėjo lemti per trumpa edukacijų trukmė. Ilgesnės trukmės edukacijos galėtų būti naudingesnės siekiant ugdyti tiek vaikų emocinį raštingumą, tiek jų socialinius įgūdžius, ypač todėl, kad socialiniai įgūdžiai reikalauja praktikos, kuriai keturių užsiėmimų gali neužtekti.
- Nors tyrime dalyvavo nemažai mokinių, labiau kompleksinėms analizėms, pavyzdžiui, ar edukacijos buvo naudingesnės jaunesnių, ar vyresnių klasių mokiniams, galėjo trūkti statistinės galios. Tai reiškia, kad net esant statistiškai reikšmingam skirtumui, jis galėjo likti nepastebėtas dėl per mažos imties - tyrime dalyvavusių mokinių skaičiaus. Dėl šios priežasties, ateityje būtų naudingiau apklausti didesnę kiekį mokinių arba siauresnę amžiaus grupę - pavyzdžiui, tik penktokus ir šeštokus arba septintokus ir aštuntokus. Taip pat būtų naudinga, jei dalyvaujančių klasių skaičius stipriai nesiskirtų tarpusavyje. Šio tyrimo atveju, penktokų ir aštuntokų tyrime dalyvavo mažiausiai.
- Gana reikšmingos moksleivių dalies (ketvirčio) duomenys negalėjo būti naudojami, nes jie užpildė anketas naudodami netikrus vardus ir jų prieš ir po anketos atsakymai negalėjo būti atsekti ir sujungti. Kitą kartą reikėtų užtikrinti, kad pildant anketas mokiniai naudotų savo tikrus vardus ir pavardes, arba bent vienodus netikrus vardus.
- Daugiau nei pusė mokinių negalėjo atsakyti į klausimą apie savo tėvų išsilavinimą, todėl ateityje šio klausimo būtų galima atsisakyti arba jį reikėtų užduoti patiems tėvams, o ne vaikams.

- Į tyrimą nebuvo įtrauktos mokytojų ir MO edukatorių perspektyvos. Ateityje būtų svarbu nagrinėti ne tik pasikeitusį mokinių tarpusavio santykį, bet ir jų santykį su klasės auklėtoju (-a) bei MO edukatoriais. Taip pat, į tyrimo analizę įtraukti klasės auklėtojų ir MO edukatorių įžvalgas apie MO edukacijas ir jų galimą naudą.

Ateityje taikomiems MO edukacijų tyrimams bei praktikai rekomenduojame įtraukti aukščiau siūlomus svarstymus tam, kad būtų užtikrintas meno edukacijų efektyvumas moksleivių emocinio raštingumo lavinimui.

Literatūros sąrašas

- Melchers, M., Montag, C., Reuter, M., Spinath, F.M. and Hahn, E., 2016. How heritable is empathy? Differential effects of measurement and subcomponents. *Motivation and Emotion*, 40(5), pp.720-730.
- Maliakkal, N., Hoffmann, J., Ivcevic, Z. and Brackett, M.A., 2016. Teaching emotion and creativity skills through art: A workshop for adolescents. *The International Journal of Creativity and Problem Solving*, 26(1), pp.69-84.
- Kastner, L., Umbach, N., Jusyte, A., Cervera-Torres, S., Fernández, S.R., Nommensen, S. and Gerjets, P., 2021. Designing visual-arts education programs for transfer effects: Development and experimental evaluation of (digital) drawing courses in the art museum designed to promote adolescents' socio-emotional skills. *Frontiers in Psychology*, 11, p.603984.
- Gayathri, N., & Meenakshi, K. (2013). A literature review of emotional intelligence. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2(3), 42-51.
- Vernon, P. A., Petrides, K. V., Bratko, D., & Schermer, J. A. (2008). A behavioral genetic study of trait emotional intelligence. *Emotion*, 8(5), 635.
- Lea, R.G., Davis, S.K., Mahoney, B. and Qualter, P., 2019. Does emotional intelligence buffer the effects of acute stress? A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 10, p.810.
- Schweizer, S., Gotlib, I. H., & Blakemore, S. J. (2020). The role of affective control in emotion regulation during adolescence. *Emotion*, 20(1), 80–86.
- Sancassiani, F., Pintus, E., Holte, A., Paulus, P., Moro, M.F., Cossu, G., Angermeyer, M.C., Carta, M.G. and Lindert, J., 2015. Enhancing the emotional and social skills of the youth to promote their wellbeing and positive development: a systematic review of universal school-based randomized controlled trials. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH*, 11(Suppl 1 M2), p.21.